

اهمیت قلب در طب سنتی

تعریف اعضای بدن در طب سنتی با طب نوین قدری متفاوت است. در طب سنتی اعضا بر حسب عملکردشان دسته بندی می‌شوند. قلب در کنار کبد و دماغ (مغز) سه عضو اصلی یا اعضاء رئیسه بدن هستند که به وسیله تعامل با یکدیگر، مزاج یا کیفیت بدن از نظر گرمی، سردی، خشکی و تری را تعیین می‌کنند. هر بیماری که در بدن به وجود آید، اعضای رئیسه، یک یا همه در گیر آن خواهند بود پس صحت و سلامت آن‌ها و همچنین تقویتشان در حفظ سلامت بدن و درمان بیماری‌ها بسیار مهم می‌باشد.

رویکرد طب سنتی و مدرن

همانطور که گفتیم تعاریف و مفاهیم اعضای بدن در طب سنتی با طب نوین متفاوت می‌باشد. در شیوه درمان هم در طب نوین پزشک مستقیم به سراغ عضو درگیر می‌رود و تلاش خود را برای درمان آن انجام می‌دهد در حالی که در طب سنتی گاهی مشاهده می‌شود طبیب درمان را از اعضای دیگر و حتی از جنبه های روحی روانی شروع می‌کند تا نتیجه در عضو درگیر حاصل شود.

تعریف قلب در طب سنتی

قلب یکی از اعضای رئیسه بدن می‌باشد. در طب سنتی سه عضو اعضای رئیسه سر دسته های اعضای دیگر هستند و در درمان بیماری‌های اعضای زیر مجموعه، طبیب سراغ اعضای رئیسه خواهد رفت. در طب سنتی از نظر عملکرد، قلب معدن حرارت غریزی و روح است و به این واسطه تمامی عملکردهای روح انسان در بدن با عملکرد قلب ارتباط پیدا می‌کند. در طب سنتی «طبیعت مدبره» که مدیریت تمام کارهای غیر ارادی بدن را به عهده دارد، توسط حرارت غریزی عمل می‌کند و قلب، عضوی است که معدن این حرارت غریزی است. بنابراین، قلب جایگاه اصلی این طبیعت و حرارت غریزی و سرمنشاء زندگی است. پس هر چیزی که به قلب و عملکرد آن آسیب برساند، در واقع به حرارت غریزی و قوای کلی زندگی انسان ضرر زده است.

از دیدگاه طب سنتی قلب به دلیل حساسیت و اهمیت مسئولیتی که برعهده دارد بسیاری از بیماری‌هایی که در سایر اعضا اتفاق می‌افتند و حتی بهبود می‌یابند را نمی‌تواند تحمل کند و مواجهه آن با بعضی

بیماری‌ها با فوت فرد برابری می‌کند، پس حفظ سلامتی این منبع حیاتی که با رساندن خون اکسیژن دار به سایر اعضاء بدن، به آن‌ها حیات می‌بخشد، بسیار مهم است.

قلب از گرم‌ترین و خشک‌ترین اندام‌های بدن است زیرا عضوی است که بیشترین فعالیت را در بدن انجام می‌دهد. اگر رطوبت عضوی زیاد شود نیاز به استراحت پیدا می‌کند، در حالی که قلب باید دائم کار کند، بنابراین قلب به دلیل فعالیت زیاد به گرما و ثبات قلب به خشکی نیاز دارد. قلب جایگاه حرارت غریزی است و اگر دچار سردی و تری شود، حرارت از بین می‌رود و در کل سیستم بدن و اندام‌ها اختلال ایجاد می‌شود. مزاج قلب در ارتباط با مزاج کبد هم است.

از دیدگاه طب سنتی علائم ضعف قلب با نارسایی قلبی همپوشانی دارد. قلبی که دچار ضعف شود، تغییر و ناهماهنگی ضربان قلب، افزایش تعداد تنفس، ضعف تنفس، سرفه، کاهش وزن یا تورم، عطش به هوای سرد، خستگی، خواب‌آلودگی، کاهش اشتها و ناتوانی جنسی به دنبال خواهد داشت.

نظریه‌های چهار خلط (مزاج)

ارتباط بین مزاج و سلامت قلب

یکی از دلایل ضعف قلب، سوءمزاجی است که قلب به آن دچار شده است که در چهار گروه کلی گرم، سرد، تر و خشک مورد بررسی قرار می‌گیرد. در هر یک موارد بالا ارزیابی علائم بیمار در تشخیص درست و بی نقص بسیار مفید است.

در طب سنتی یکی از اساسی‌ترین بخش درمان، تقویت عضو است. در بیماری‌هایی که به علت ضعف عضو یا سوءمزاج ساده به وجود می‌آید متعادل ساختن و تقویت قلب در طب سنتی، اصول مهم درمان هستند. ولی در بیماری‌ها که به سبب زیاد شدن یا تغییر شکل ماده خاصی به وجود می‌آید غالباً بعد از پاکسازی ماده برای کامل کردن معالجه و ممانعت از برگشت دوباره آن، به تقویت عضو پرداخته می‌شود. برای مثال در تپش قلب که یکی از بیماری‌های قلب است اطبا بزرگی مانند حکیم ارزانی بیشتر تمرکز خود را بر استفاده از داروهای تقویت کننده قلب دارند.

بعضی از خواص مفردات به واسطه چند فعل خاص ایجاد می‌شود. برای مثال تقویت، معنای وسیع تری از یک کلمه دارد. به این صورت که داروهای مقوی قلب در طب سنتی، ابتدا قوام عضو را اعتدال می‌بخشند و مزاج آن را نیز تعدیل می‌کنند تا از ورود مواد بیماری زا جلوگیری شود.

تعدیل قوام عضو از راه نزدیک کردن اجزای یک عضو، خشک کردن رطوبات اضافی، پاکسازی اخلاط و بخارات زائد، رقیق کردن مواد غلیظ، غلیظ کردن مواد رقیق، تنگ کردن مجرای ورودی عضو و ممانعت از پذیرش مواد زائد که به سمت عضو روانه می‌شود و تحلیل اتفاق می‌افتد.

مزاج عضو به وسیله گرم کردن عضو سرد شده و سرد کردن عضو گرم اعتدال پیدا می‌کند، البته افزایش رطوبت در یک عضو باعث افزایش تری و انعطاف پذیری و کاهش رطوبت آن منجر به افزایش خشکی می‌شود.

به عنوان مثال، گل گاوزبان هر دو مزاج گرم و سرد را معتدل می‌کند در حالی که ابریشم باعث گرم کردن؛ صندل و کافور باعث سرد شدن می‌شود. یکی دیگر از با ارزش ترین موارد در نگرش حکمای طب سنتی، در نظر گرفتن بیماری‌های مشارکتی به این معنا که قلب ممکن است به خاطر وجود خلط بلغم یا سودای ترکیب شده با صفرا در معده باعث ضعف قلب می‌شود. در این گروه از بیماران، اصلاح تغذیه و تقویت معده می‌تواند نقش بسزایی در افزایش اثرات درمان داشته باشد.

تاثیر غلبه اخلاط (سوء مزاج) بر عملکرد قلب

علائم سوء مزاج گرم قلب

نبض سریع، عظیم و پیوسته، در لمس گرم و هیکل لاغر، سرخی رنگ ادرار، احساس راحتی با هوای سرد، غم بدون علت، بی‌قراری و غضب و عطش که با هوای سرد کم می‌شود.

علائم سوء مزاج سرد قلب

نبض صغیر، کند و متفاوت، بی‌طراوتی رنگ چهره و سفیدی ادرار، ضرر از سردی‌ها و نفع از گرمی، خواب زیاد، ترس و خوف، زودرنجی، کسالت، تحلیل قوا و خروج افراطی مواد از بدن مانند اسهال یا خون ریزی.

علائم سوء مزاج خشک قلب

نبض سفت، صغیر و پیوسته، لاغری بدن کمتر از نوع گرم، بی خوابی، حالات نفسانی پایدار و سرفه خشک.

علائم سوءمزاج تر قلب

نبض نرم، کند و متفاوت، نرمی و سستی بدن، سفیدی و غلظت ادرار، زیادی تب های عفونی، کسالت و کند ذهنی.

از جمله مواردی که باعث ایجاد نارسایی قلبی در بدن انسان می شود، کمبود صفرای خون است. وجود صفرای کافی در خون از مواردی است که باعث شکل گیری بهتر و البته قوی تر قلب در جنین می شود و در صورت کمبود آن، احتمال ایجاد اختلال در عملکرد قلب و نارسایی قلبی افزایش می یابد. همین طور ممکن است این مشکل در کودکی فرد خود را نشان ندهد، اما در سنین بالا و مخصوصاً در دوران پیری او را با مشکل روبرو کند.

بیماری های شایع مرتبط با قلب

بیماری های قلبی از دیدگاه طب سنتی ایران

در منابع طب سنتی ایران حکما برای توصیف بیماری های قلبی از واژه دیگری تحت عنوان ضعف قلب استفاده کرده اند. حکمای طب سنتی ایران در تعریف بیماری ضعف قلب بیشتر به شرح علائم بیماری پرداخته اند. از نظر آنان، به سبب ضعف قلب، عملکرد آن کاهش یافته و همین مسأله باعث ایجاد اختلال در گردش خون مناسب در بدن شده است.

درباره حمله قلبی در طب سنتی چند نظریه وجود دارد:

نظریه اول

نظریه برنامه غذایی در ایجاد حمله قلبی در طب سنتی است. نظریه اول، یکی از نظریات بسیار مهم که در طب بوعلی سینا هم آمده است، دقت و احتیاط برای مصرف مواد غذایی است. ابوعلی سینا در نوشته های خود خاطر نشان کرده است که نبود تعادل در چرخه مصرف و نیاز بدن به عبارتی، پرخوری یکی از بزرگترین دلایل مسبب بیماری بدن است؛ چرا که باعث می شود بدن مواد اضافه را متاسفانه به صورت

بافت های آسیب رسانی در خود ذخیره کند و همین عامل باعث فرسودگی سلول ها و ارگان های درونی از جمله سیستم قلبی-عروقی می شود و درمان گرفتگی عروق قلب در طب سنتی را سخت تر کند.

نظریه دوم

در کتاب ابوعلی سینا برای سکتة قلبی در طبابت سنتی نوشته شده است که برای اینکه از حمله قلبی در امان باشید، هنگامی که به صورت ناخواسته در نیمه شب بیدار می شوید، به صورت ناگهانی به نوشیدن آب اقدام نکنید.

علت این نظریه امروزه مشخص شده است و گفته می شود که هنگام خواب شبانه، قسمت پاراسمپاتیک سیستم عصبی که سیستم غیر ارادی بدن است، فعالیت آن کم می شود و به این ترتیب زمانی که فرد در نیمه شب از خواب بلند می شود و شروع به نوشیدن آب می کند، احتمالاً بدن دچار شک حرارتی می شود و این مسئله به همین دلیل است که باعث تشدید آسیب به ارگان های درونی، به ویژه قلب و عروق شود. به همین دلیل است که برای بهبود عملکرد قلب و پیشگیری از ابتلاء به حمله قلبی و طبق بهبود گرفتگی عروق قلب در طب سنتی، بهتر است نیمه شب ها در زمانی که ناخواسته از خواب بلند می شوید، آب ننوشید.

نظریه سوم

در مورد سکتة قلبی در طبابت سنتی مصرف بیش از حد آب برای قلب مضر است. گفته می شود که در نوشته های ابوعلی سینا گفته شده است که روزانه حدود هفت لیوان آب برای حفظ سلامت و دفع سموم در یک انسان بالغ با جثه، وزن و قد متوسط کافی است. با مصرف بیش از حد آب الکترولیت های موجود در جریان خون تعادلشان به هم خورده و با تغییر تعادل بین سدیم، پتاسیم و کلسیم و غیره متاسفانه فعالیت قلب نیز دچار تغییراتی می شود که می تواند با حمله قلبی همراه شود.

نظریه چهارم

نظریه چهارم در مورد حمله قلبی در طب سنتی بر روی مزاج ها استوار است. گفته می شود که زمانی که تعادل بین مزاج های مختلف بدن به هم بخورد، به عبارت دیگر حرارت بدن کاهش پیدا کند، احتمال وقوع حمله قلبی بیشتر است. درباره تعادل بین مزاج ها در درمان سنتی تاکید بسیار زیادی شده است. در